

Atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna Pienińskiego Parku Narodowego

The attractiveness of the Pieniny National Park for tourism and recreation

MAŁGORZATA MUSZYŃSKA-KURNIK

*Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu
Kokosów 71, 34-400 Nowy Targ, e-mail: malgorzatamk@go2.pl*

Abstract. The article tries to assess the attractiveness of the Pieniny National park (PPN) for tourism and recreation. The study was based on negative and positive criteria using the Promethee (Preference Ranking Organization Method of Enrichment Evaluation) and Z. Hellwig's methods. After analysis of all criteria using the Promethee method, PPN took the 17th place on the scale of the recreational and tourist attractiveness of 23 Polish national parks. However, the application of the Z. Hellwig's method of criteria selection, put the Park on the 15th place. The analysis of the attractiveness of the PPN for tourism and recreation was made due to individual groups of values. In terms of didactic and nature values the park took the 18th place but in terms of tourist values it was ranked the 22nd.

Key words: attractiveness, valorization, national parks

WSTĘP

Powołanie oraz funkcjonowanie parku narodowego reguluje Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Ustawa...). Definiuje ona park narodowy jako obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi. Na mocy tego prawa park zarządzany jest przez dyrekcję wspomaganą przez Radę Naukową. Ustawa określa również zasady udostępniania parku w różnych celach, w tym także w rekreacyjnych i turystycznych.

Odmienne funkcje w parkach narodowych są różnie rozwinięte, co ostatecznie rzutuje na ich atrakcyjność turystyczną. Pod złożonym pojęciem atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej,

które dotyczy zarówno dużych obszarów, jaki i poszczególnych obiektów, mogą kryć się osłabliwości środowiska naturalnego, zabytki historyczne czy nawet festiwale folklorystyczne. Atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna jest zatem pojęciem względnym i zależy od subiektywnych odczuć odbiorcy. Jak głosi jedna z definicji atrakcyjność to „cokolwiek co zaciekawia turystów” (Lundberg 1985). Wielu autorów twierdzi również, że oprócz istniejących obiektywnie warunków środowiska przyrodniczego, kulturowego czy społecznego, istotną rolę w wartościowaniu obiektu odgrywa czynnik psychologiczny (Warszyńska 1970; Warszyńska, Jackowski 1978).

Potocka (2009) wskazuje na trzy znaczenia atrakcyjności turystycznej, w tym jako pojęcia

subiektywnego, w którym obiekt jest oceniany przez pryzmat własnych doświadczeń, przekonań i wartości, w tym przypadku – specjalistycznej grupy konsumentów. Podobny pogląd prezentuje Nowacki (2003) zaznaczając, że ocena atrakcyjności turystycznej obiektu z perspektywy wrażeń turystów może stanowić alternatywę dla współczesnych metod, w których subiektywnie wyznaczone kryteria nie mają często związku z preferencjami odwiedzających. Systemowa definicja McCannella (2002) mówi, że atrakcja turystyczna jest empiryczną relacją pomiędzy turystą, widokiem (*sight*) a oznacznikiem (*marker*) – informacją dotyczącą miejsca (tablice, przewodniki). A Swarbrooke (1995) proponuje podział na atrakcje podstawowe (główny powód, dla którego odbywamy podróż) oraz drugorzędne (atrakcje po drodze).

Istnieje kilka metod oceny atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej obszarów. Jedną z najpopularniejszych jest metoda bonitacji punktowej (Myga-Piątek 2007). Do bardziej zaawansowanych analiz stosuje się metody modelowe, analizy czynnikowe czy też metody taksonomiczne (Kruczek 2005).

Badania atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej różnych obszarów geograficznych w Polsce podejmowano już przed II wojną światową. W 1937 r. Leszczycki (1937), stosując metodę bonitacji punktowej, ocenił stopień zagospodarowania i atrakcyjność rekreacyjno-turystyczną Podhala. Po wojnie, ze względu na potrzeby opracowania planów zagospodarowania przestrzennego kraju, stosując różne metody analizy atrakcyjności, przeprowadzono wiele takich badań dotyczących zarówno całego kraju (Baranowska-Janota 1973; Kostrowicki 1970; Milewska 1963; Siemiątkowska, Kaczmarska 1968; Warszńska 1970; Wyrzykowski 1975), jak i poszczególnych obszarów (Bartkowski 1971; Jankowski 1981; Koszyłowicz, Mityk 1980; Rutkowski 1978; Warszńska 1974; Wilgat 1971). Walory przyrodniczo-krajobrazowe parków narodowych w Polsce opisał Denisiuk (1992), a analizę porównawczą wszystkich parków narodowych przeprowadziła Muszyńska-Kurnik (2007).

W niniejszej pracy podjęto próbę uzyskania teoretycznej oceny atrakcyjności rekreacyjno-

turystycznej parków narodowych, poddając szczególnej analizie Pieniński Park Narodowy.

CEL BADAŃ

Celem pracy była analiza atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej Pienińskiego Parku Narodowego. Praca ma odpowiedzieć na pytania:

1. Jakie miejsce na skali atrakcyjności zajmuje Pieniński Park Narodowy, uwzględniając walory przyrodnicze, dydaktyczne i turystyczne?
2. Które kryterium wpływa najbardziej na miejsce Pienińskiego Parku Narodowego na skali atrakcyjności?

MATERIAŁ I METODY

W celu przeprowadzenia badań atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej parków narodowych powołano grupę ekspertów, w której znalazło się: czterech pracowników naukowych (o bardzo różnym stopniu zaawansowania w karierze zawodowej), zajmujących się badaniami turystyki w parkach narodowych, czterech pracowników parków narodowych (dwóch zastępców dyrektorów i dwóch pracowników zajmujących się turystyką w parku) oraz dwóch nauczycieli geografii z uprawnieniami turystycznymi i wieloletnim doświadczeniem turystycznym w tym w prowadzeniu grup turystycznych.

Powołani eksperci wybrali zestaw 11 kryteriów pozytywnych i 2 negatywnych (Tab. I). Zestaw „Kryteria pozytywne” wskazuje na osłabienie parku decydujące o jego atrakcyjności, a „Kryteria negatywne” wskazują na czynniki obniżające atrakcyjność parku w oczach turysty. Następnie każdy ekspert przypisał punkty (w skali od 1 do 10) poszczególnym kryteriom, co pozwoliło na wyznaczenie wag (niezbędnych w dalszych analizach) jako miary względnej ważności kryteriów (Nowak 1990).

Wybrane kryteria posłużyły za podstawę do przeprowadzenia analizy porównawczej atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej parków narodowych metodą Promethee (Preference Ranking Organization Methods of Enrichment Evaluation). Metoda ta stanowi interaktywną procedurę analizy decyzyjnej, w toku której dokonuje

Tabela I. Kryteria atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej parku narodowego oraz zakres punktów przypisanych przez ekspertów, średnia liczba punktów oraz waga dla każdego kryterium (Muszyńska-Kurnik 2007)**Table I.** The criteria for recreational and touristic attractiveness of a national park and the range of points assigned by the experts, the average number of points and the weight of each criteria (Muszyńska-Kurnik 2007)

	Lp.	Kryteria atrakcyjności turystycznej	Zakres punktów	Średnia liczba punktów*	Waga
Kryteria pozytywne	1	Liczba certyfikatów międzynarodowych (Dyplom Rady Europy, Rezerwat Biosfery, Konwencja Ramsarska, Światowe Dziedzictwo Ludzkości, Morski Obszar Chroniony, Certyfikat Pan Parks)	1–10	6,9	0,08
	2	Zasoby przyrodnicze (liczba występujących w parku gatunków flory naczyniowej, fauny – ptaków i ssaków)	5–10	9,3	0,11
	3	Różnorodność krajobrazowa (występowanie w danym parku różnych form krajobrazowych np. góry, jeziora, rzeki, lasy, wzniesienia)	1–10	8,9	0,07
	4	Długość wszystkich typów szlaków (pieszych, konnych, rowerowych, żeglarskich, kajakowych, narciarskich zjazdowych, narciarskich śladowych, skitourowych, innych) na ha powierzchni parku	3–10	6,3	0,06
	5	Liczba punktów widokowych (liczba sztucznych i naturalnych punktów) na km długości szlaków turystycznych	2–10	7,9	0,09
	6	Różnorodność form turystycznych (liczba form turystycznych, które według dyrekcji parku narodowego można uprawić na terenie parku)	1–10	4,4	0,09
	7	Możliwość noclegu dla odwiedzających park (suma liczby schronisk, domów wczasowych, kempingów)	2–10	5,3	0,05
	8	Pozostała infrastruktura turystyczna (schrony, przystanie, wyciągi narciarskie)	1–10	6,3	0,05
	9	Infrastruktura dydaktyczna (suma liczby ścieżek dydaktycznych, ośrodków dydaktycznych, muzeów przyrodniczych, muzeów parku, wyposażenie ośrodków dydaktycznych tj. komputery, rzutniki pisma, sprzęt laboratoryjny)	5–10	7,5	0,06
	10	Możliwość korzystania z usług przewodników (możliwość zwiedzania parku z przewodnikiem, możliwość uczestniczenia w kursie przewodnickim w parku)	1–8	4,8	0,07
	11	Współpraca z gminą, organizacja imprez folklorystyczno-kulturalnych (ocena parku współpracy z lokalnymi gminami, liczba organizowanych wspólnie imprez)	1–8	4,7	0,10
Kryteria negatywne	12	Liczba turystów na 1 km szlaków turystycznych (liczba turystów, którzy w ciągu całego roku odwiedzają park, na 1 km szlaku)	3–10	7,0	0,08
	13	Stan zniszczenia parku (suma zniszczeń roślinności, ścieżek, tablic informacyjnych)	6–10	8,0	0,09

* bez punktów skrajnych

się oceny poszczególnych elementów zbioru (w naszym przypadku parków narodowych). Umożliwia ona uwzględnienie wielu kryteriów oraz pozwala na ukazanie sytuacji danego elementu (parku narodowego) na tle pozostałych (metoda opisana szerzej w pracy Muszyńskiej-Kurnik (2007).

Przed przystąpieniem do analizy metodą Promethee, konieczne jest określenie kryteriów atrakcyjności i przypisanie im wag (patrz wyżej), jako miary ich względnej ważności.

Dane liczbowe dotyczące poszczególnych elementów wchodzących w skład określonego

kryterium atrakcyjności uzyskano na podstawie ankiety przeprowadzanej w każdym parku narodowym, danych statystycznych publikowanych przez GUS oraz w wyniku analizy piśmiennictwa naukowego. Zostały one następnie znormalizowane tak, aby wartości poszczególnych kryteriów, różniące się niekiedy o trzy rzędy, były porównywalne (Rapacz 2004).

Przed przystąpieniem do analiz atrakcyjności parków narodowych pod względem rekreacyjno-turystycznym, a także atrakcyjności dla poszczególnych typów turystów, konieczne było wyznaczenie wagi dla każdego kryterium.

Zgodnie z teorią, wagi powinny odznaczać się następującymi właściwościami (Nowak 1990):

- być unormowane $0 \leq w_i \leq 1$
- dla wszystkich cech $\sum_{k=1}^k w_i = 1$
- przyjmować tym większe wartości, w im większym stopniu dane kryterium jest istotne.

Wyznaczenie wag polegało na:

- obliczeniu średniej (bez skrajnych) liczby punktów przypisanych każdemu kryterium
- obliczeniu wag ze wzoru:

$$w_i = \frac{\bar{p}_e}{\sum \bar{p}_e}$$

gdzie:

\bar{p}_e – średnia punktów przypisanych przez ekspertów danemu kryterium;

$\sum \bar{p}_e$ – suma wszystkich średnich wag ekspertów, dzięki czemu uzyskano sumę wag

$$\left(\sum_{k=1}^k w_i\right) \text{ równą } 1.$$

Po wyznaczeniu wszystkich kryteriów przeprowadzono analizę składającą się z następujących etapów:

Etap 1. Dobór funkcji kryterialnej preferencji do analizy intensywności preferencji wobec parku.

Etap 2. Obliczanie indeksów preferencji (konstruowanie grafów przewyższenia).

Etap 3. Wyznaczanie „siły” i „słabości” atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej parków narodowych w świetle przyjętych kryteriów.

Etap 4. Budowa relacji preferencji porządku zupełnego.

Do przeprowadzenia analizy metodą Promethee wykorzystano program komputerowego Promcalc&Gaia V.3.3. (Multicriteria Decision Aid System 1992) autorstwa profesorów B. Marschala i J.P. Bransa (1990).

W badaniach przeprowadzono również drugą analizę nieuwzględniającą kryteriów skorelowanych. Korelację określono metodą Z. Hellwiga, która służy do klasyfikacji cech (w tym przypadku kryteriów) oraz doboru cech diagnostycznych według poziomu wzajemnego skorelowania na tzw. cechy systemowe należące do skupień składających się z cech centralnych i cech satelitarnych oraz cech izolowanych nie należących do skupień (Nowak 1990). Cechą satelitarną danej

cechy centralnej jest cecha, której prawdopodobieństwo do cechy centralnej jest mniejsze niż parametr r^* .

Po zastosowaniu metody doboru cech Z. Hellwiga otrzymano pięć cech (kryteriów) izolowanych do których zaliczono: długość wszystkich typów szlaków na 1 ha powierzchni parku, liczbę punktów widokowych, możliwość korzystania z usług przewodników, współpraca z gminą i organizacja imprez folklorystyczno-kulturalnych oraz liczbę turystów na 1 km szlaków turystycznych.

W pierwszym skupieniu wyodrębniono kryterium „liczba certyfikatów międzynarodowych” jako cechę centralną oraz jej satelitę, kryterium „infrastruktura dydaktyczna”. Kolejne skupienie składa się z cechy centralnej – kryterium „różnorodność krajobrazowa” i jej satelity „stan zniszczenia parku”. W trzecim skupieniu uzyskano cechę centralną – kryterium „pozostała infrastruktura turystyczna” oraz jej satelitę: „zasoby przyrodnicze”. W ostatnim skupieniu cechą centralną jest „różnorodność form turystycznych” a jej satelitą „możliwość noclegu”.

Do przeprowadzenia drugiej analizy metodą Promethee uwzględniono wszystkie kryteria izolowane oraz cechy centralne z czterech skupień.

W dalszej części badań przeprowadzono również analizy uwzględniające różne walory parków. Wyróżniono walory przyrodnicze, dydaktyczne i turystyczne, które w myśl ustawy o ochronie przyrody [Ustawa...] stanowią podstawę do powoływania i funkcjonowania parków narodowych.

Ze wszystkich zdefiniowanych kryteriów do **walorów dydaktycznych** zaliczono: infrastrukturę dydaktyczną, liczbę punktów widokowych, możliwość korzystania z usług przewodników oraz jedno kryterium negatywne – stan zniszczenia parku.

Walory rekreacyjne zawierają: długość wszystkich typów szlaków, możliwość noclegu, różnorodność form turystycznych możliwych do uprawiania w parku oraz inne elementy infrastruktury turystycznej, współpracę z gminą oraz dwa kryteria negatywne – liczba turystów na km szlaków oraz stan zniszczenia parku.

Takie kryteria jak: zasoby przyrodnicze, różnorodność krajobrazowa, dwa kryteria negatywne

– liczba turystów na km szlaków oraz stan zniszczenia parku zaliczone zostały do **walorów przyrodniczych**.

WYNIKI

W tabeli I przedstawiono średnią, minimalną i maksymalną liczbę punktów przypisaną przez ekspertów poszczególnym kryterium oraz wagę dla każdego kryterium. Eksperti za najważniejsze kryteria pozytywne uznali zasoby przyrodnicze oraz różnorodność krajobrazową. Obydwa kryteria negatywne uzyskały taką samą ocenę w opinii ekspertów.

Rycina 1 prezentuje miejsce na skali atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej 23 parków narodowych po uwzględnieniu w analizie wszystkich kryteriów metodą Promethee. Pieniński Park Narodowy zajął siedemnaste miejsce.

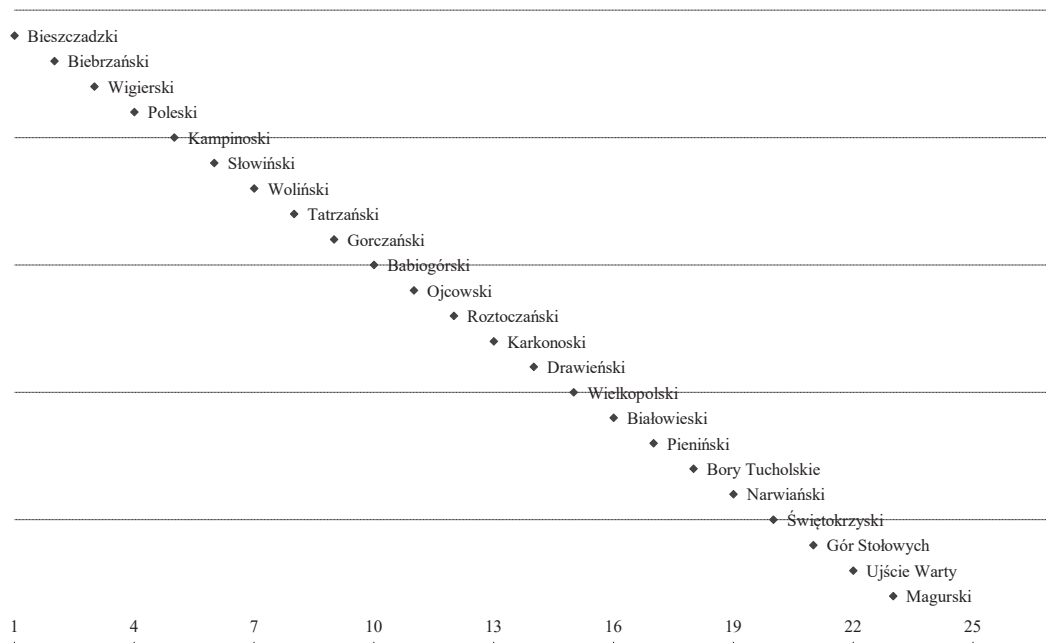
Na rycinie 2 porównano miejsce na skali atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej po uwzględnieniu wszystkich kryteriów i po zastosowaniu metody doboru kryteriów Z. Hellwiga. Wprowa-

dzenie tej drugiej metody zmieniło wynik analizy w przypadku Pienińskiego Parku Narodowego, zajął bowiem piętnaste miejsce.

Na rycinie 3 przedstawiono atrakcyjność rekreacyjno-turystyczną Pienińskiego Parku Narodowego ze względu na poszczególne grupy walorów. Pod względem walorów przyrodniczych jaki i pod względem walorów dydaktycznych park ten zajął osiemnaste miejsce, zaś pod względem rekreacyjnych zajmuje dwudzieste drugie miejsce.

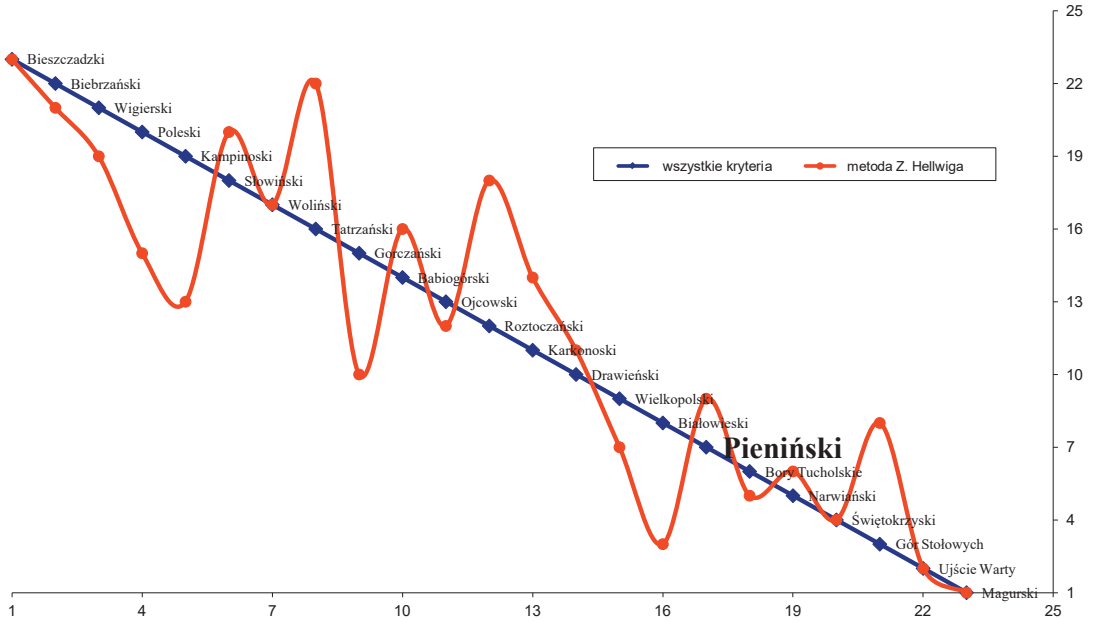
DYSKUSJA

Złożoność pojęcia, jakim jest atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna sprawia, że jest ona stosowana zarówno do poszczególnych obiektów, elementów krajobrazu (Gotfryd 2007), a także całych obszarów (Kraheil 2005). W tym miejscu należy zwrócić uwagę na względność pojęcia, jakim jest atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna, a co za tym idzie sposób jej odbioru, który zależy od subiektywnych odczuć oceniającego. Każda

Ryc. 1. Atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna parków narodowych – klasyfikacja ogólna metodą Promethee (Muszyńska-Kurnik 2007)

Fig. 1. The attractiveness of national parks for recreation and tourism – general rating by Promethee (Muszyńska-Kurnik 2007)

Ryc. 2. Atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna parków narodowych – klasyfikacja ogólna metodą Promethee oraz metodą Z. Hellwiga (Muszyńska-Kurnik 2007)

Fig. 2. The attractiveness of national parks for recreation and tourism –general rating by Promethee and Z. Hellwig’s method (Muszyńska-Kurnik 2007)

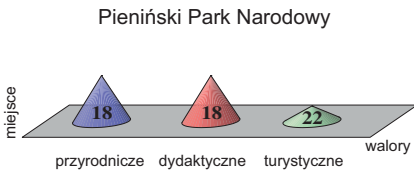
bowiem osoba w sposób odmienny postrzega i wartościuje daną przestrzeń (Potocka 2009).

Innym zjawiskiem kreującym popularność (ruch turystyczny) określonego obszaru jest wspomniana wcześniej moda, mająca swój początek w zainicjowanej na przełomie wieków XIX i XX popularyzacji turystyki i krajoznawstwa, jak choćby na obszarze Tatr (Pociask-Karteczka, Baścik 2007) i Pienin (Sokołowski 2002). Moda

może mieć pozytywny aspekt, do którego można zaliczyć wzrost wiedzy przyrodniczej i ogólnej odwiedzających. Istnieje jednak drugi, negatywny aspekt mody odwiedzania parków narodowych, który doprowadził w wielu przypadkach do katastrofalnych skutków, nieprzewidzianych przez jej pomysłodawców. Szlaki w wielu miejscach na tych obszarach przeobraziły się w szerokie drogi, gdzie przyroda w starciu z człowiekiem nie ma najmniejszych szans i skutecznie są jej odbierane kolejne centymetry, kilometry powierzchni na rzecz coraz szerszych „deptaków” (Cieszewska, Deptuła 2013).

Podstawą wykonania analizy atrakcyjności jest wybór metody (metod) oraz określenia poszczególnych kryteriów oceny. W celu pełnego zobiektywizowania wyznaczonych kryteriów atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej, dla celów niniejszego badania, powołano grupę 10 ekspertów. W niektórych przypadkach analogicznych badań, stosowano liczniejsze grupy ekspertów (Tarasionak 1999).

Zadaniem ekspertów było ograniczenie się do tzw. „walorów wewnętrznych”, a co za tym

Ryc. 3. Miejsce Pienińskiego Parku Narodowego pod względem walorów przyrodniczych, dydaktycznych i turystycznych (liczba w środku stożka określa zajmowane miejsce ze względu na ten walor im wyższe miejsce tym wyższy słupek).

Fig. 3. Position took by the Pieniny National Park in terms of nature didactic and touristic values (the number in the middle of the cone presents the position, the higher position, the higher bar chart).

idzie nie uwzględniono dostępności komunikacyjnej, położenia względem innych atrakcji turystycznych, dostępności do zwiedzania w poszczególnych porach roku, czy np. liczby dni słonecznych na danym obszarze.

Analiza wielokryterialna to metoda wspomagania procesu decyzyjnego w sytuacji, gdy analizowanych jest wiele wariantów, zazwyczaj stosowana w ekonomii, choć coraz częściej wykorzystywana również w turystyce (Kurkowska, Nowak 2011). Polega ona na odpowiednim doborze kryteriów oceny oraz wag im przypisanych. W niniejszej pracy przyjęto założenie, że analiza wielokryterialnej atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej zostanie przeprowadzona metoda Promethee.

Wśród cennych aspektów stosowania metody Promethee należy wymienić możliwości:

- dokonania oceny danego obszaru (w tym wypadku parku narodowego) w porównaniu z innymi jednostkami,
- przedstawiania zróżnicowania parków wynikającego z uwzględnienia szeregu cech zdefiniowanych w 13 kryteriach,
- porównywania zgoła odmiennych obszarów (w tym wypadku parków narodowych),
- przypisania poszczególnym kryteriom wag, które je różnicują.

Dla porównania rezultatów uzyskanych w pierwszym badaniu, przeprowadzono jednocześnie drugą analizę z zastosowaniem metody doboru cech Z. Hellwiga. Przy założeniu, że każde kryterium niesie informacje, metoda ta eliminuje kryteria, które mogłyby te informacje dublować. Wyniki obu przeprowadzonych analiz w dużej mierze okazały się zbieżne. Największe różnice zaobserwowano w środkowej części osi, na której zostały przedstawione parki (Ryc. 2).

Reasumując, analityczna atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna parku narodowego nie musi pokrywać się z subiektywną oceną odwiedzającego. W tym miejscu wyraźnym przykładem jest liczba wejść do niektórych z polskich parków, w tym również do Pienińskiego Parku Narodowego, który co roku notuje dużą liczbę odwiedzających. Ma to jednak ścisły związek z krajobrazem, licznymi szlakami turystycznymi, a także bliskością Szczawnicy, jako modnej bazy

turystycznej. W przeprowadzonej analizie PPN znalazł się na siedemnastym miejscu na osi atrakcyjności.

Po eliminacji kryteriów skorelowanych (infrastruktura dydaktyczna, stan zniszczenia parku, zasoby przyrodnicze i możliwość noclegu) Pieniński Park Narodowy znalazł na piętnastym miejscu na skali atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej (Ryc. 1, 2). Oznacza to, że w tym wypadku zawężeniu listy kryteriów, które mogą nieść podobne informacje, nie zmieniło to znacząco ogólnego wyniku.

Należy podkreślić, że przeprowadzona analiza odzwierciedla ogólną (z uwzględnieniem poszczególnych walorów) atrakcyjność rekreacyjno-turystyczną polskich parków narodowych. W dalszych pracach powinno się również poddać analizie parki narodowe, w tym Pieniński Park Narodowy, pod względem atrakcyjności dla różnych typów turystów np.: aktywnego fizycznie, przyrodnika, turystę rekreacyjnego.

Nasuwa się więc pytanie, czy wykorzystując doświadczenie i współcześnie dostępne środki masowego przekazu nie było by możliwe kreowanie mody na zwiedzanie określonych parków, a co za tym idzie – kierowanie ruchem turystycznym (nawet nie tylko w samych parkach, ale także nierzadko przecież w bardzo atrakcyjnych obszarach sąsiadujących, znajdujących się w obrębie tego samego regionu). Mogłoby to przybrać formę „lansowania” (telewizja, radio, prasa) np. trzech różnego typu parków narodowych każdego roku tak, aby każdy chętny mógł znaleźć w tej ofercie coś dla siebie, zapoznając się z nieznanymi sobie jeszcze parkami. Przy takiej inicjatywie oraz towarzyszącej jej dużej liczbie innych atrakcji regionalnych oraz imprez towarzyszących (np. folklorystycznych lub sportowych), można byłoby odciążyć najliczniej odwiedzane parki oraz osławione miejsca w Polsce (takie jak choćby Zakopane), co mogłoby korzystnie wpłynąć na rozwój (turystyczno-ekonomiczny) całych regionów, na obszarze których znajdują się poszczególne parki.

Po dobrych kampaniach reklamowych możliwe jest pojawienie się zjawiska polegającego na przekroczeniu chłonności naturalnej danego obszaru. Znany sposóbem na ograniczenie ruchu

są opłaty za wstęp, które wprowadzono w większości z parków narodowych w Polsce. Na niektórych obszarach jednak wprowadzenie opłat za wstęp może być trudne lub wręcz niemożliwe. Wiąże się to np. z dużym obszarem parku i brakiem naturalnych granic (rzeka, wąwóz), które stanowiłyby barierę dla człowieka. Na takich obszarach można wyznaczyć płatne szlaki (jak np. w Białowieskim PN) lub płatne punkty (np. widokowe w Pienińskim PN). Problem opłat za wstęp do parków narodowych rozważany jest także w innych krajach (Nunes 2002).

Opłaty za wstęp mogłyby być zróżnicowane i porównywalne do biletów kinowych, wejść do muzeów lub znanych galerii. Pozwoliłoby to na zaakcentowanie wyjątkowości odwiedzanego miejsca. Uzyskane fundusze umożliwiłyby większy rozwój istniejącej infrastruktury, rozbudowanie ośrodków edukacyjnych, a co za tym idzie wtórne zwiększenie atrakcji turystycznych danego obszaru. W innym aspekcie opłaty mogą również zniechęcać odwiedzających, co w konsekwencji może prowadzić do zmniejszenia atrakcyjności danego obszaru, a także problemów ekonomicznych miejscowości utrzymujących się z turystyki. Zdecydowanie wyższym opłatom za wstęp mógłby towarzyszyć program znacznych ulg powiązany ze zwiększaniem wiedzy i świadomości w postaci np. aktywnego członkostwa w organizacjach typu PTTK, LOP, kursów (np. przewodnickich), grup zorganizowanych (np. młodzieży) pod opieką uprawnionego przewodnika, co w konsekwencji oznaczałoby zmianę struktury osób odwiedzających na rzecz turystów świadomych i odpowiedzialnych.

PIŚMIENNICTWO

- Baranowska-Janota M. 1973. Ocena środowiska geograficznego dla turystyki zimowej. [W:] A. Jackowski (red.), Główne problemy rozwoju turystyki zimowej w Polsce. Materiały z ogólnopolskiego sympozjum zorganizowanego w dn. 18 i 19 kwietnia 1972 r. w Krakowie. — Instytut Turystyki, Warszawa-Kraków.
- Bartkowski T. 1971. Ocena atrakcyjności dla wypoczynku środowiska geograficznego nadbałtyckich obszarów pojeziernych od Skagerraku po jezioro Onega. Sprawozdanie PTPN. — Warszawa.
- Brans J.P., Mareschal B. 1990. The Promethee Methods for MCDM, The Promclac, Gaia and Bankadvisor Software. [W:] C. Bana, A. Carlos (red.), Readings in Multiple Criteria Decision Aid. — Springer-Verlag, ss. 216–252.
- Cieszewska A., Deptuła M. 2013. Czynniki wpływające na degradację szlaków turystycznych na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego. — Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, **37(4)**: 77–82.
- Denisiuk Z. 1992. Walory przyrodniczo-krajobrazowe parków narodowych w Polsce. — Parki Narodowe i Rezerwy Przyrody, **11(2–3)**: 5–16.
- Gotfryd M. 2007. Atrakcyjność turystyczna zamków w województwie małopolskim. — Prace Geograficzne, Instytut Geografii i Geografii Przestrzennej UJ, **117**: 43–52.
- Jankowski I. 1981. Próba oceny walorów turystycznych metodami matematycznymi na przykładzie województwa kieleckiego. — Studia Kieleckie, **4(32)**.
- Kostrowicki A.S. 1970. Zastosowanie metod geobotanicznych w ocenie przydatności terenu dla potrzeb rekreacji i wypoczynku. — Przegląd Geograficzny **42(2)**: 631–645.
- Koszyłowicz M., Mityk J. 1980. Zastosowanie metody porządku liniowego w typologii terenów krajoznawczo-turystycznych w Górach Świętokrzyskich. — Studia Kieleckie, **1(25)**.
- Kraheil S. 2005. Atrakcyjność turystyczna Giżycka. — Prace Geograficzne, **35**: 219–238.
- Kruczek Z. 2005. Metody badań atrakcji turystycznych. [W:] R. Winiarski, W. Alejski (red.), Turystyka w badaniach naukowych. — AWF Kraków i WZiZ Rzeszów, Kraków–Rzeszów, ss. 35–46.
- Kurkowska A., Nowak E. 2011. Wielokryterialna ocena atrakcyjności turystycznej szlaków rowerowych dla turystyki rowerowej. [W:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromad K. (red.), Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany. — Warszawa, ss. 99–107.
- Leszczycki S. 1937. Zagadnienia geografii turystyki. — Komunikaty Studium Turystyki UJ, **2**: 16.
- Lundberg D. 1985. The Tourist Business. — Van Nostrand Reinhold, New York, 32.
- McCannel D. 2002. Turysta. Nowa teoria klasy próżniaczek. — Wydawnictwo Literackie Muza S.A. Warszawa.
- Milewska M.J. 1963. Rejony turystyczne Polski. Stan obecny i potencjalne warunki rozwoju. — Prace Geograficzne IG PAN, **43**: 121–128.
- Muszyńska-Kurnik M. 2007. Atrakcyjność rekreacyjno-turystyczna polskich parków narodowych. Rozprawa doktorska. — Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie.
- Myga-Piątek U. 2007. Kryteria i metody oceny krajobrazu kulturowego w procesie planowania przestrzennego na tle obowiązujących procedur prawnych. [W:] M. Kistowski, B. Korwel-LejkowskaB (red.), Waloryzacja środowiska

- przyrodniczego w planowaniu przestrzennym. — Gdańsk–Warszawa, ss. 101–110.
- Nowacki M. 2003. Wrażenia osób zwiedzających atrakcje turystyczne. — *Folia Turistica*, **14**: 117–132.
- Nowak E. 1990. Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych. — PWE, Warszawa.
- Nunes P.A.L.D. 2002 Measuring the economic benefits of protection the Parque Natural do Sudoeste Alentejano e Costa Vicentina from commercial tourism development, result from a contingent valuation survey. — *Portuguese Economic Journal*, **1**: 71–87.
- Potocka J. 2009. Atrakcyjność turystyczna i metody jej identyfikacji. [W:] Z. Młynarczyk, A. Zajadacz (red.), Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki. Walory i atrakcje turystyczne. Potencjał turystyczny. Plany rozwoju turystyki. — *Studia i Prace*, [ser.] *Turystyka i Rekreacja*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: **3**: 19–31.
- Pociask-Karteczka J., Baścik M. 2007. Maksimum: sierpień Morskie Oko. — *Tatry*, **1**: 56–61.
- Rapacz A. 2004. Współpraca i integracja w turystyce w euroregionie Nysa w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej. — Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław.
- Rutkowski S. 1978. Planowanie przestrzenne obszarów wypoczynkowych w strefie dużych miast. — PWN, Warszawa.
- Siemiątkowska U., Kaczmarska G. 1968. Kwalifikacje terenów dla różnych form rekreacji metodą waloryzacji. — *Miasto*, **19**: 3.
- Sokołowski M. 2002. Ochrona przyrody a udostępnianie do zwiedzania Pienińskiego Parku Narodowego. — *Roczniki Bieszczadzkie*, **10**: 191–197.
- Swarbrooke J. 1995. The development and management of visitors attractions. — Butterworth–Heinemann, Oxford.
- Tarasionak A.I. 1999. Atrakcyjność turystyczna parków narodowych i problem rozwoju turystyki alternatywnej na Białorusi. [W:] J. Wyrzykowski (red.), Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej. — MarMar, Wrocław.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. — *Dziennik Ustaw* nr 92, poz. 880.
- Warszyńska J. 1971. Waloryzacja miejscowości z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej. — *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, **49**: 14–35.
- Warszyńska J. 1974. Ocena środowiska naturalnego dla potrzeb turystyki (na przykładzie woj. Krakowskiego). — *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, **36**: 9–17.
- Warszyńska J., Jackowski A. 1978. Podstawy geografii turystyki. — PWN, Warszawa.
- Wilgat T. 1971. Zagadnienia terenów rekreacyjnych w województwie lubelskim. — *Miasto*, **3**: 12–17.
- Wyrzykowski J. 1975. Walory wypoczynkowe środowiska przyrodniczego Polski w świetle aktualnego stanu badań. — *Zeszyty Naukowe Turystyki*, **2–3**.

SUMMARY

The attractiveness for tourism and recreation of different geographical areas in Poland has been studied for more than seventy years. However, all the research didn't focus on national parks. The aim of this study was to set up the methodological assumptions and perform the analysis of attractiveness of Polish national parks. The chosen group of experts defined 11 positive and 2 negative criteria for recreational and tourist attractiveness of national parks and attributed each criterion to weight. The Promethee and Z. Hellwig's methods were applied to analyse the attractiveness of Polish national parks for recreation and tourism. The results of Promethee analysis showed that PPN was ranked 17th on the scale.

The concept of recreational and tourist attractiveness makes that it can be used to particular objects, landscape elements as well as to the entire areas. The visitors usually assess the attractiveness of the area by one specific and determinant feature, eg, landscape values, climate, historic and nature monuments. It is very important to point out that every person perceives and evaluates a given space very differently. The role of the experts was to reduce the influence of the so-called 'inner values'. Thus, factors like transport accessibility, the proximity of other tourist attractions, the availability to explore the area in different seasons or the number of sunny days.

It was intended that the analysis of multi-criteria for recreational and tourist attractiveness would be carried out using the Promethee method. This was because the method allows to evaluate a given area (in this case a national park) in comparison with other units on the basis of predetermined criteria. It must be stressed that the survey results does not necessarily coincide with the subjective assessment of visitors.